

ฐานข้อมูล
ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศาสนา ศิลปะ
วัฒนธรรม ประเพณี

จัดทำโดย
กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน

คำนำ

ครุภูมิปัญญาไทยหรือที่ยกย่องกันว่าปราชญ์ชาวบ้าน มีความหลากหลาย มากมายตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคน ซึ่งมีองค์ความรู้ที่มีการหล่อหลอม ซึมซับ บ่มเพาะ คั้นคว้าทดลองโดยใช้วิถีชีวิตของตนเองเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ เพื่อทดสอบความถูกต้องแล้วคิดสรรกลั่นกรองสิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิต แก่แผ่นดิน ถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้สืบสานทั้งที่เป็นมรดกและทั้งที่เป็นสมบัติทางปัญญาดังนั้น ประสพการณ์ความคิดและวิธีการดำรงชีวิตของครุภูมิปัญญาไทยแต่ละท่านล้วนเป็นขุนทรัพย์ทางปัญญาที่สำคัญของแผ่นดิน ซึ่งงานส่งเสริม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และ ประเพณี มีภารกิจด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และ ประเพณี เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้คงอยู่สืบต่อไป

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน ได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และ ประเพณี และทะเบียนปราชญ์ชาวบ้านไว้ เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติและเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ จึงได้จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และ ประเพณี /ปราชญ์ชาวบ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน ขึ้น โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อย

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน

สารบัญ

หน้า

ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน

1. ด้านกายภาพ	1
2. ด้านการเมือง/การปกครอง	2
3. ประชากร	2
4. ระบบเศรษฐกิจ	3
5. สภาพทางสังคม	4
6. ระบบบริการพื้นฐาน	4
7. ทรัพยากรธรรมชาติ	5

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพและเป้าหมายการท่องเที่ยว

6 - 13

บทที่ 3 แผนส่งเสริมการท่องเที่ยว

14 - 17

ส่วนที่ 1

ข้อมูลทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน และข้อมูลทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2540 ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมืองขอนแก่น อยู่ห่างจากอำเภอเมืองขอนแก่น 15 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 53.80 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 9,573 คน ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลพระลับ และตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลเขาวไร่ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลท่าพระ อำเภอเมืองขอนแก่น

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ราบ มีลักษณะเป็นลูกคลื่น พื้นดินเป็นดินร่วนปนทรายไม่สามารถกักเก็บ น้ำได้ดี จึงเกิดความแห้งแล้งได้ง่าย มีสายน้ำไหลผ่าน 3 สาย คือ 1. แม่น้ำชี มีความยาวในเขตพื้นที่ตำบลดอนหัน 17.50 กิโลเมตร 2. ห้วยชัน ชี มีความยาวในเขตพื้นที่ตำบลดอนหัน ประมาณ 20.50 กิโลเมตร ส่วนใหญ่ยังอยู่ในลักษณะต้นเขิน 3. ห้วยรากไม้ ส่วนใหญ่มีลักษณะต้นเขิน เป็นแนวเขตแดนระหว่างตำบลดอนหันและตำบล เขาวไร่ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพทางการเกษตรของประชาชนในตำบลดอนหัน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่นปลูกข้าว ปลูกพืชไร่ ปลูกไม้ผล/ยืนต้น และปลูกพืชผัก ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพปลูกข้าว และปลูกผักเกษตรกรในพื้นที่ตำบลดอนหัน อำเภอเมืองขอนแก่น ที่มีพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในโครงการระบบชลประทานจะใช้น้ำจากโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ส่งไปยังคลองส่งน้ำ-คันคู ส่วนเกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูกอยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ จะสูบน้ำจากแหล่งน้ำดังกล่าวมาใช้ในการเพาะปลูก แหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำชี ลำห้วยชัน ห้วยรากไม้ จึงมีศักยภาพในการทำนา ปลูกผัก เศรษฐกิจ ปัจจุบันได้พัฒนาพื้นที่ราบ มาใช้ประโยชน์โดยการปลูกพืชไร่ ปลูกไม้ผล/ยืนต้น ในการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรนั้น ประชาชนใช้เพื่อการปลูกข้าว มากที่สุด และมีทั้งปลูกข้าวนาปี และนาปรัง จำนวน 21,294 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 69 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด รองลงมาคือพืชไร่ จำนวน 5,996 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด และ พืชสวน จำนวน 3,630 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมดมีสายน้ำไหลผ่าน 3 สายคือ

1. แม่น้ำชี มีความยาวในเขตพื้นที่ตำบลดอนหัน ประมาณ 17.50 กิโลเมตร

2. ลำห้วยชัน มีความยาวในเขตพื้นที่ตำบลดอนหัน ประมาณ 20.50 กิโลเมตร

3. ลำห้วยรากไม้ ส่วนใหญ่ยังมีลักษณะต้นเขิน เป็นเขตติดต่อกับตำบลเขาวไร่ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

4. มีพื้นที่ประมาณ 53.8 ตารางกิโลเมตร

5. มีจำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน 15 หมู่บ้าน โดยทุกหมู่บ้านมีพื้นที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหันทั้งหมู่บ้าน จำนวน 15 หมู่บ้าน

1. หมู่ที่ 1	บ้านดอนหัน	2. หมู่ที่ 2	บ้านดอนแดง
3. หมู่ที่ 3	บ้านโนนเขวา	4. หมู่ที่ 4	บ้านเหล่านกชุม
5. หมู่ที่ 5	บ้านหนองหญ้าแพรก	6. หมู่ที่ 6	บ้านดอนน้อย
7. หมู่ที่ 7	บ้านโนนตุ่น	8. หมู่ที่ 8	บ้านสว่างมรรคา
9. หมู่ที่ 9	บ้านหลุมหญ้าคา	10. หมู่ที่ 10	บ้านท่าแร่
11. หมู่ที่ 11	บ้านหนองหญ้าแพรก	12. หมู่ที่ 12	บ้านเหล่าพัฒนา
13. หมู่ที่ 13	บ้านหนองหญ้าแพรก	14. หมู่ที่ 14	บ้านดอนหัน
15. หมู่ที่ 15	บ้านดอนเจริญ		

6. ประชากร (แยกรายหมู่บ้านตามสถิติจากทะเบียนบ้าน ข้อมูล ณ เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2558)

บ้าน	หมู่ที่	ครัวเรือน	จำนวนประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
ดอนหัน	1	197	343	356	699
ดอนแดง	2	265	372	396	768
โนนเขวา	3	259	527	551	1,078
เหล่านกชุม	4	177	285	296	581
หนองหญ้าแพรก	5	146	256	227	483
ดอนน้อย	6	233	313	318	631
โนนตุ่น	7	270	539	548	1,087
สว่างมรรคา	8	334	440	472	912
หลุมหญ้าคา	9	127	188	223	411
ท่าแร่	10	111	211	188	399
หนองหญ้าแพรก	11	157	242	263	505
เหล่าพัฒนา	12	218	371	425	796
หนองหญ้าแพรก	13	152	259	230	489
ดอนหัน	14	155	265	307	572
ดอนเจริญ	15	140	272	292	564
รวม		2,941	4,883	5,092	9,975

ความเจริญทางเศรษฐกิจ

1. โรงแรม จำนวน 2 แห่ง
2. รีสอร์ท จำนวน 2 แห่ง
3. หอพัก/ห้องเช่า จำนวน 38 แห่ง
4. โรงภาพยนตร์ จำนวน - แห่ง
5. ห้างสรรพสินค้า จำนวน - แห่ง
6. ร้านค้า จำนวน 125 แห่ง
7. สถานที่จำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง แยกเป็น
 - 7.1 สถานีจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง จำนวน 2 แห่ง
 - 7.2 ตู้จำหน่ายน้ำมันหยอดเหรียญ จำนวน 6 แห่ง
8. โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 2 แห่ง แยกเป็น
 - 8.1 โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (เงินลงทุน 100 ล้านบาทขึ้นไป) จำนวน - แห่ง
 - 8.2 โรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง (เงินลงทุน 10-100 ล้านบาท) จำนวน 2 แห่ง
 - 8.3 โรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก (เงินลงทุนไม่เกิน 10 ล้านบาท) จำนวน - แห่ง
9. คลังสินค้า (ศูนย์กระจายสินค้า) จำนวน 3 แห่ง

ความเจริญทางสังคม

1. วัด โบสถ์ มัสยิด จำนวน 13 แห่ง
2. ศูนย์บริการสาธารณสุขมูลฐานหมู่บ้าน / ชุมชน จำนวน 15 แห่ง
3. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ จำนวน 2 แห่ง
4. โรงพยาบาลเอกชน / สถานพยาบาลเอกชน จำนวน - แห่ง
5. สถานที่ราชการ (อื่น ๆ) จำนวน - แห่ง
6. สวนสาธารณะ / สนามกีฬา จำนวน 2 แห่ง

ด้านการศึกษา

1. โรงเรียนในพื้นที่ จำนวน 8 แห่ง แยกเป็น
 - 1.1 โรงเรียน (ราชการ) สังกัด สพฐ. จำนวน 6 แห่ง

โรงเรียน	จำนวนนักเรียน	จำนวนครู	หมายเหตุ
ดอนแดงดอนน้อยวิทยา	105	16	
บ้านเหล่านกขุมประชาสรรค์	133	8	
บ้านโนนเขวา	62	7	
บ้านโนนตุนประชาบำรุง	50	7	
บ้านสว่างมรรคา	-	-	ประกาศยุบสถานศึกษา
บ้านดอนหันวิทยาสาร	77	8	
หนองหญ้าแพรกท่าแร่	350	19	
รวม	777	70	

- 1.2 โรงเรียน (เอกชน) จำนวน 1 แห่ง

2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน จำนวน 3 แห่ง ได้แก่
 - 2.1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองหญ้าแพรก มีเด็ก 23 คน ข้าราชการครู 1 คน ผู้ดูแลเด็ก 2 คน
 - 2.2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดท่าซาลาวาส มีเด็ก 27 คน ข้าราชการครู 1 คน ผู้ดูแลเด็ก 2 คน
 - 2.3 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนแดง มีเด็ก 22 คน ผู้ดูแลเด็ก 2 คน
- อบต.ดอนหันมีเป้าหมายรวมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีแห่งเดียวในตำบลดอนหัน โดยเริ่มนำร่องในปีงบประมาณ 2563 นี้)

สรุปจำนวนผู้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และผู้พิการ แยกรายหมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	บ้าน	ช่วงอายุ 60-69 ปี	ช่วงอายุ 70-79 ปี	ช่วงอายุ 80-89 ปี	ช่วงอายุ 90 ปีขึ้นไป	รวม	จำนวน ผู้พิการ
1	ดอนหัน	54	23	9	2	88	18
2	ดอนแดง	57	28	15	-	100	20
3	โนนเขวา	86	47	22	-	155	18
4	เหล่านกขุม	34	30	15	4	83	13
5	หนองหญ้าแพรก	43	20	3	-	66	6
6	ดอนน้อย	40	24	8	2	74	26
7	โนนตุน	79	49	13	-	141	25
8	สว่างมรรคา	57	26	8	-	91	12
9	หลุบหญ้าคา	25	17	3	-	45	9
10	ท่าแร่	31	14	7	-	52	19
11	หนองหญ้าแพรก	47	12	4	3	66	8
12	เหล่าพัฒนา	59	21	11	-	91	14
13	หนองหญ้าแพรก	41	10	4	-	55	11
14	ดอนหัน	51	34	8	3	96	25
15	ดอนเจริญ	63	29	12	2	106	29
รวม		767	384	142	16	1,309	253

ข้อมูลศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน

สถานการณ์การเงินการคลัง (ข้อมูลปีที่ผ่านมาย้อนหลัง 3 ปี)

1. มีรายได้จริงโดยไม่รวมเงินอุดหนุน
 - 1.1 ปีงบประมาณ 2556 จำนวน 24,297,449.45 บาท
 - 1.2 ปีงบประมาณ 2557 จำนวน 25,609,970.02 บาท
 - 1.3 ปีงบประมาณ 2558 จำนวน 27,548,423.25 บาท
2. มีรายได้ทั้งหมดโดยรวมเงินอุดหนุน
 - 2.1 ปีงบประมาณ 2556 จำนวน 36,398,080.45 บาท
 - 2.2 ปีงบประมาณ 2557 จำนวน 41,210,511.66 บาท
 - 2.3 ปีงบประมาณ 2558 จำนวน 39,759,637.25 บาท

3. รายจ่ายจริงย้อนหลัง 3 ปี

3.1	ปีงบประมาณ 2556	จำนวน	27,812,828.79	บาท
3.2	ปีงบประมาณ 2557	จำนวน	35,269,676.76	บาท
3.3	ปีงบประมาณ 2558	จำนวน	36,383,158.91	บาท

4. เงินสะสม จำนวน 12,378,025.05 บาท (ข้อมูล ณ 30 กันยายน 2558)

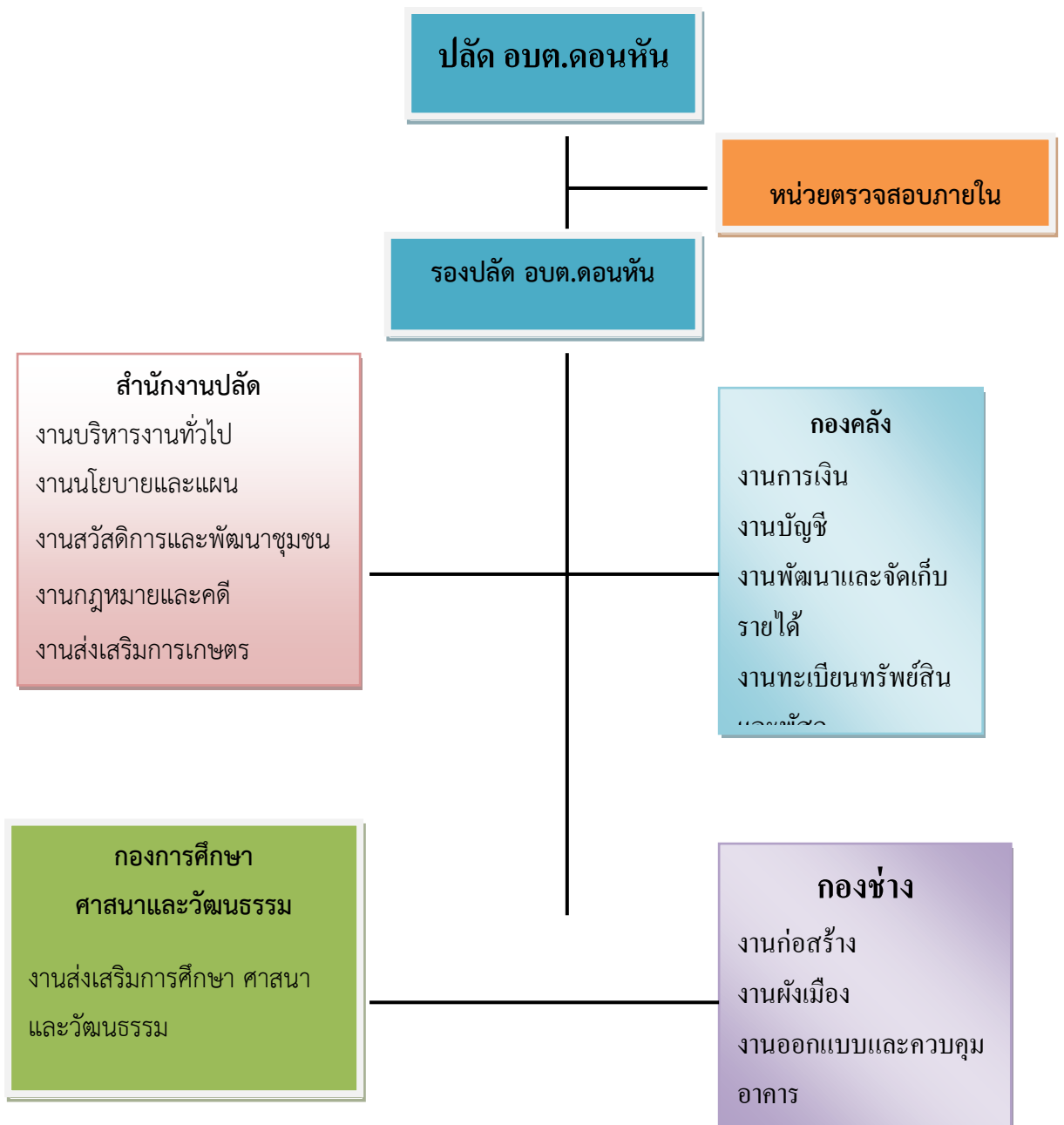
5. หนี้สินที่มีอยู่กับหน่วยงานอื่น ๆ จำนวน - บาท

โครงสร้างองค์กรและบุคลากร

1. ข้อมูลบุคลากร

(1) จำนวนบุคลากร	จำนวน	61	คน
ปลัด อบต./รองปลัด อบต.	จำนวน	2	คน
ตำแหน่งในสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน	27	คน
ตำแหน่งในหน่วยตรวจสอบภายใน	จำนวน	1	คน
ตำแหน่งในส่วนการคลัง	จำนวน	10	คน
ตำแหน่งในส่วนโยธา	จำนวน	10	คน
ตำแหน่งในส่วนการศึกษา	จำนวน	11	คน
(2) ระดับการศึกษาของบุคลากร			
ประถมศึกษา	จำนวน	7	คน
มัธยมศึกษาตอนต้น	จำนวน	2	คน
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	จำนวน	10	คน
อนุปริญญา/ปวส.	จำนวน	9	คน
ปริญญาตรี	จำนวน	23	คน
สูงกว่าปริญญาตรี	จำนวน	10	คน

โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบลดอนหัน

ส่วนที่ 2

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน
2. เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญานั้นๆ ต่อไป

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งมี ผู้ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

สามารถ จันทรสุรีย์ (2536) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิต ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย **กรมวิชาการ (2538)** ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของ คนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ ที่ประกอบกัน ขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะ สาขาวิชา ต่างๆ อาจกล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

รัตนะ บัวสนธ์ (2535) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทัศนคติของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการทัศนคติดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติจารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอด สืบสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

ฉลาดชาย สมิตานนท์ (อ้างอิงถึงในพิสิฐ นาครำไพ. 2537) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ สติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่นซึ่งได้ทำ หน้าที่ชี้แนะว่าการจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนและถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำอย่างไรซึ่งในที่สุด ภูมิปัญญา ท้องถิ่นอาจถูกยกระดับให้หมายถึงอุดมการณ์ของการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียน สรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มีชีวิต สัตว์ พืช และมนุษย์ด้วยตัวเองตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิตรอบข้าง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยว่า เป็นองค์ ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย

ประเวศ วะสี (2536) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจน จากชีวิต และสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่มาจากข้างนอก ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความ เป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงองค์ความรู้ หรือสิ่งที่สั่งสมกันมา ตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านการคิดค้นและปรับปรุง เปลี่ยนแปลง จนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนา แก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระ และแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้จำแนกไว้รวม 10 สาขา คือ

1. **สาขาเกษตรกรรม** หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะ และเทคนิค ด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองใน สภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตรเป็นต้น

2. **สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค)** หมายถึง การรู้จัก ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการ บริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงาน ยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. **สาขาการแพทย์ไทย** หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคน ในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

4. **สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของ ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. **สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน** หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและ บริการกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิก

6. **สาขาสวัสดิการ** หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

7. **สาขาศิลปกรรม** หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

8. **สาขาจัดการ** หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งของ องค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่า ผู้แก่ ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและ ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาไทยที่มี

9. **สาขาภาษาและวรรณกรรม** หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้ง ภาษา ถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

10. **สาขาศาสนาและประเพณี** หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอน ทางศาสนาเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและ สิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณี บุญประเพณีข้าว เป็นต้น

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลดอนหัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรม “ด้านการทอผ้า”

1. ชื่อภูมิปัญญาด้านการทอผ้า นางสาว โนนยโส อายุ 70 ปี

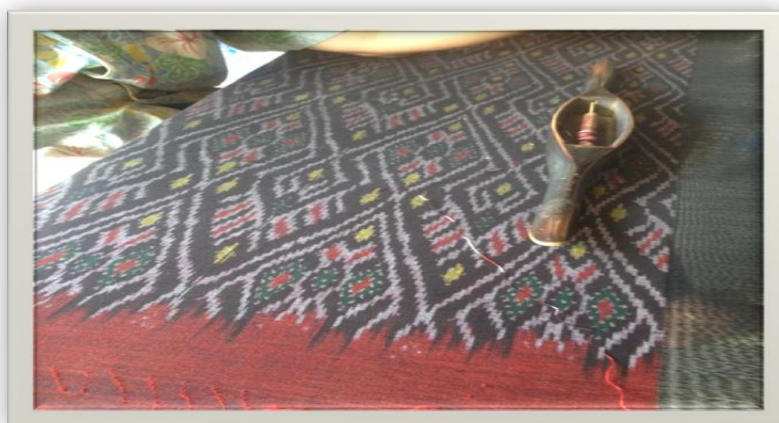
อยู่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 5 บ้านหนองหญ้าแพรก ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

2. ชื่อภูมิปัญญาด้านการทอผ้า นางหนู ชานนท์ อายุ 68 ปี

อยู่บ้านเลขที่ 113 หมู่ที่ 5 บ้านหนองหญ้าแพรก ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

3. ชื่อภูมิปัญญาด้านการทอผ้า นางทองใบ ชินจักร อายุ 65 ปี

อยู่บ้านเลขที่ 128 หมู่ที่ 5 บ้านหนองหญ้าแพรก ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลคอนหัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรม
“ด้านสมุนไพร และนวดแผนไทย”

1. ชื่อภูมิปัญญาด้านสมุนไพร และนวดแผนไทย นายบุญศรี สิงห์พิรา อายุ 71 ปี
อยู่บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 14 บ้านคอนหัน ตำบลคอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

*** ขั้นตอนการทำลูกประคบ ***

*** วัสดุที่ใช้ทำลูกประคบ : ทำจากขมิ้นชัน ใช้ผ้าห่อแล้วนำไปนึ่ง

*** สรรพคุณ : ช่วยบรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อแก้อักเสบ เส้นตึง แก้ไข้ใน

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลดอนหัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรม
“ด้านงานฝีมือ หัตถกรรม/จักสาน”
“กลุ่มอาชีพ”

กลุ่มจักสานต้นกก : ได้ริเริ่มกลุ่มจักสานและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากต้นกก โดยการรวมกลุ่มของแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนหัน หมู่ที่ 14 ตำบลดอนหัน ได้เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่ม นำความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวบ้าน ด้านงานฝีมือ หัตถกรรม จักสาน มาแปรรูปผลิตภัณฑ์จากต้นกก เพื่อส่งผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายและจัดแสดงผลภัณฑ์ และจากการร่วมมือกันเป็นกลุ่มชนในหมู่บ้าน ก็ได้จัดตั้งเป็น“กลุ่มจักสานต้นกก”

****** ผลิตภัณฑ์จักสานกกไต้หวัน ******

ได้แก่ หมวกหญิง หมวกชาย กระเป๋า กระเป๋าสะพาย ที่รองแก้ว ที่รองจาน กล่องกระดาศ ของชำร่วยต่างๆ

****** ที่ตั้ง กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนหัน ******

บ้านดอนหัน หมู่ 14 ต.ดอนหัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น

โทร. 08-3290-6523, 08-7913-6650, 08-6238-5674

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลดอนหัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรม

“ด้านงานฝีมือ หัตถกรรม”

“กลุ่มอาชีพ ทำไม้กวาดดอกหญ้า”

กลุ่มอาชีพ ทำไม้กวาดดอกหญ้า : ได้ริเริ่ม โดยการรวมกลุ่มของแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนหัน หมู่ที่ 1 ตำบลดอนหัน ผู้นำกลุ่ม คือ นางอำไพ นามแดง ได้เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่ม และนำความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวบ้าน ด้านงานฝีมือ หัตถกรรม มาแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทำไม้กวาดจากดอกหญ้า

โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่ม
2. เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ ขายให้กับคนในชุมชน ในราคาที่ถูก
3. เพื่อเป็นการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชน

***** ที่ตั้ง กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนหัน *****

บ้านดอนหัน หมู่ 1 ต.ดอนหัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลดอนหัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรม

“ด้านอาหาร”

“กลุ่มอาชีพ แปรรูปอาหาร”

กลุ่มอาชีพ แปรรูปอาหาร : ได้ริเริ่ม โดยการรวมกลุ่มของแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนหัน หมู่ที่ 1 ตำบลดอนหัน ผู้นำกลุ่ม คือ นางประทวน แก้วดอนหัน ได้เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่ม และนำความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวบ้าน ด้านการแปรรูปอาหาร “แปรรูปกล้วยฉาบสมุนไพร”

*** รูปแบบการประกอบการ กลุ่มแปรรูปกล้วยฉาบสมุนไพร บ้านดอนหันหมู่ 1 ***

- เป็นการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน ในรูปแบบของกลุ่มสนใจ มีการจำหน่ายสินค้าในชุมชน และส่งผลิตภัณฑ์ขายตามรายการที่ส่งจอง และปันผลกำไรให้กับสมาชิกทุกคน

*** ขั้นตอนในการผลิต ***

1. สมาชิกกลุ่ม นำกล้วยสดที่ปลูกไว้ในครัวเรือนหรือรับซื้อกล้วยน้ำว้ามาจากที่อื่น มารวมกันเพื่อทำการแปรรูป
2. ทำการลอกเปลือกกล้วยแช่น้ำมะนาวและน้ำเกลือ
3. นำกล้วยที่ปอกเปลือกแล้วมาผ่าให้ได้ขนาดตามความต้องการ
4. นำมาทอดกรอบแล้วตักขึ้นผึ่งไว้ให้เย็น
5. นำน้ำตาลทรายผสมเกลือชนิดหน้อยแล้วโรยด้วยหอมซอย ใส่กระทะตั้งไฟให้เดือดเคี่ยวน้ำตาล และส่วนผสมให้เข้ากันจนงวด แล้วนำกล้วยที่ทอดแล้วมาคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วผึ่งแดดไว้ให้แห้ง จะได้กล้วยฉาบสมุนไพรสำหรับรับประทาน

**** ที่ตั้ง กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านดอนหัน ****

เลขที่ 57 บ้านดอนหัน หมู่ 1 ต.ดอนหัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลดอนหัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรม
“ด้านพิธีกรรมทางศาสนา”

1. ชื่อภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมทางศาสนา นายกันหา โนนสว่าง อายุ 81 ปี
อยู่บ้านเลขที่ 76 หมู่ที่ 1 บ้านดอนหัน ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. ชื่อภูมิปัญญาด้าน หมอพรหม นายสวาท ศรีสุจารย์ อายุ 69 ปี
อยู่บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 1 บ้านดอนหัน ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลดอนหัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรม
“ด้านศิลปวัฒนธรรม”
“หมอลำ ต่อกลอน”

1. ชื่อภูมิปัญญา หมอลำต่อกลอน นางบัวทอง ศรีหามัด อายุ 69 ปี (เคยเป็นหมอลำเก่า)
อยู่บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 9 บ้านหลุมหญ้าคา ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. ชื่อภูมิปัญญา หมอลำต่อกลอน นางซัชไพบูลย์ ไชยโสภา อายุ 61 ปี
อยู่บ้านเลขที่ 213 หมู่ที่ 4 บ้านเหล่านกชุม ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ฐานข้อมูลเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ของตำบลดอนหัน

ข้อมูลศาสนสถาน ในพื้นที่ตำบลดอนหัน

วัดในพื้นที่ตำบลดอนหัน มีทั้งสิ้นจำนวน 13 แห่ง คือ

ที่	ชื่อวัด	สถานที่ตั้ง	หมายเหตุ
1	วัดนวลจันทร์	หมู่ 1 , หมู่ 14 บ้านดอนหัน ตำบลดอนหัน	
2	วัดโพธิ์บัลลังก์	หมู่ 15 บ้านดอนเจริญ ตำบลดอนหัน	
3	วัดท่าซลาवास	หมู่ 4 บ้านเหล่านกชุม ตำบลดอนหัน	
4	วัดบ้านสว่าง	หมู่ 8 บ้านสว่างมรรคา ตำบลดอนหัน	
5	วัดป่าหนองกุ้ง	หมู่ 10 บ้านท่าแร่ ตำบลดอนหัน	
6	วัดโนนศิลา	หมู่ 10 บ้านท่าแร่ ตำบลดอนหัน	
7	วัดบึงบาล	หมู่ 3 บ้านโนนเขวา ตำบลดอนหัน	
8	วัดกุ้ประชาสามัคคี บ้านอ้อ	หมู่ 3 บ้านโนนเขวา ตำบลดอนหัน	
9	วัดม่วง	หมู่ 7 บ้านโนนตุ่น ตำบลดอนหัน	
10	วัดอรัญญาวาส	หมู่ 9 บ้านหลุมหญ้าคา ตำบลดอนหัน	
11	วัดสว่างมะโน	หมู่ 5,11,13 บ้านหนองหญ้าแพรก ตำบลดอนหัน	
12	วัดป่าโนนมะค่า	หมู่ 2 บ้านดอนแดง ตำบลดอนหัน	
13	วัดป่าสามัคคีธรรม	หมู่ 12 บ้านเหล่าพัฒนา ตำบลดอนหัน	

ข้อมูลปฏิทินกิจกรรมประจำปี วันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และกิจกรรมด้านประเพณี และวัฒนธรรม

วัน/เดือน/ปี ที่จัดกิจกรรม	ชื่อกิจกรรม/ งานประเพณี	สถานที่จัดกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	บุคคล/หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ	หมายเหตุ
1 ม.ค.	งานทำบุญตักบาตร วันขึ้นปีใหม่	วัดต่างๆในพื้นที่ตำบล	เลี้ยงพระ ฟังธรรม ทำบุญ ตักบาตร ข้าวสาร อาหารแห้ง	ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการ หมู่บ้าน /ประชาชน	
มี.ค.	วันมาฆบูชา	วัดต่างๆในพื้นที่ตำบล	ทำบุญตักบาตร ปฏิบัติธรรม ฟังธรรม บำเพ็ญ ประโยชน์ เวียนเทียน	ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการ หมู่บ้าน /ประชาชน	
12 –15 เม.ย.	ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำ หัวขอพรผู้สูงอายุ	วัดต่างๆ/ศาลาประชาคม หมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบล	ทำบุญตักบาตร , พิธีสงฆ์ , รดน้ำขอพรผู้สูงอายุ	อบต.ดอนหัน อุดหนุน งบประมาณ วัด/ชุมชน/กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน / ประชาชน	
มี.ย.	ประเพณีวิสาขบูชา	วัดต่างๆในพื้นที่ตำบล	ทำบุญตักบาตร ปฏิบัติธรรม ฟังธรรม บำเพ็ญ ประโยชน์ เวียนเทียน	ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการ หมู่บ้าน/ประชาชน	
มี.ย.	ประเพณีบุญเดือนหก - กิจกรรมบุญบั้งไฟ	วัดกุ้ประชาสามัคคี บ้านโนนเขวา หมู่ 3	พิธีบวงสรวงวัดกุ้ประชาสามัคคี ขบวนแห่บั้งไฟ , แห่ต้นดอกเงินถวายวัด , ฟังธรรม	อบต.ดอนหัน อุดหนุน งบประมาณ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ คณะกรรมการหมู่บ้าน/ ประชาชน	

วัน/เดือน/ปี ที่จัดกิจกรรม	ชื่อกิจกรรม/ งานประเพณี	สถานที่จัดกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	บุคคล/หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ	หมายเหตุ
ก.ค.	ประเพณีอาสาบูชา, ประเพณีวันเข้าพรรษา	วัดต่างๆในพื้นที่ตำบล	ทำบุญตักบาตร ปฏิบัติธรรม ฟังธรรม บำเพ็ญ ประโยชน์ เวียนเทียน	อบต.ดอนหัน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการ หมู่บ้าน/ประชาชน	
12 ส.ค.	กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ	อบต.ดอนหัน	จัดกิจกรรมเฉลิมพระชนมพรรษา	อบต.ดอนหัน	
ต.ค.	ประเพณีออกพรรษา	วัดต่างๆ ในพื้นที่ตำบล	ทำบุญตักบาตร ปฏิบัติธรรม ฟังธรรม บำเพ็ญ ประโยชน์	กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ คณะกรรมการหมู่บ้าน/ ประชาชน	
5 ธ.ค.	วันพ่อแห่งชาติ	อบต.ดอนหัน	จัดกิจกรรมเฉลิมพระชนมพรรษา และร่วมพิธีการ ที่ว่าการอำเภอ	อบต.ดอนหัน	

ความรู้ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวอีสาน

ฮีตสิบสอง คองสิบสี่

ฮีตสิบสองมาจากคำ 2 คำ คือ **ฮีต** กับ **สิบสอง** ฮีตมาจากคำว่า จารีตหมายถึงสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ดั่งาม ชาวอีสาน เรียกว่า **จารีตหรือฮีตสิบสอง**ในหนึ่งปี

คองสิบสี่ หมายถึง ครองธรรม 14 อย่าง เป็นกรอบหรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกัน ของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง พระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไป เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของ บ้านเมือง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานที่ดำรงชีพอยู่ในสังคมเกษตรกรรม ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่แห้งแล้งกันดารนั้น ในความเชื่อต่อการดำเนินชีวิตที่มีความผาสุกและเจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้นแก่ครอบครัวและบ้านเมืองก็ต้องมีการประกอบพิธีกรรม มีการเช่นสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และร่วมทำบุญตามประเพณีทางพุทธศาสนาด้วยทุกๆเดือนในรอบปีนั้นมีการ จัดงานบุญพื้นบ้านประเพณีพื้นเมืองกันเป็นประจำ จึงได้ถือเป็นประเพณี 12 เดือนเรียกกันว่า **ฮีตสิบสอง** ถือกันว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบันคติความเชื่อในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจต่อการดำรงชีวิตชาวอีสานจึงมีงานบุญพื้นบ้านมากมายจนได้ชื่อว่าเป็นภูมิภาคที่มีงานประเพณีพื้นบ้านมากที่สุดในประเทศฮีตสิบสองเดือนหรือประเพณีสิบสองเดือนนั้น ชาวอีสานร่วมกันประกอบพิธีนับแต่ต้นปี คือ

1. เดือนอ้าย หรือเดือนเจียง งานบุญเข้ากรรม

มีงานบุญดอกผ้า (นำผ้าห่มหนาวไปถวายสงฆ์)

ประเพณีเลี้ยงกลอง ทำลานตี(ลานนวดข้าว)ทำปลาแดก (ทำปลาร้าไว้เป็นอาหาร) เกี่ยวข้าวในนา เล่นว่าวชักว่าวสนุก นิมนต์พระสงฆ์เข้าประวาสกรรมตามประเพณีนั้นมีการทำบุญทางศาสนา เพื่ออานิสงส์ทดแทนบุญคุณต่อบรรพบุรุษ ชาวบ้านเลี้ยงผีแถน ผีบรรพบุรุษ มีการตระเตรียมเก็บสะสมข้าวปลาอาหารไว้กินในยามแล้ง

2. เดือนยี่ งานบุญคุณลาน

ทำบุญที่วัด พระสงฆ์เทศน์เรื่องแม่โพสพ ทำพิธีปลงข้าวในลอมและฟาดข้าวในลาน ขนข้าวเปลือกขึ้นเล้า (ยุ้งฉาง) นับเป็นความเชื่อในการบำรุงขวัญและเสริมมงคลทางเกษตรกรรม มีทั้งทำบุญ ที่วัดและบางครั้งทกบุญที่ลานนวดข้าว เมื่อขนข้าวใส่ยุ้งแล้วมักไปทำบุญที่วัด

3. เดือนสาม บุญข้าวจี

มีพิธีเลี้ยงลาตาแฮก (พระภูมินา) เพราะขนข้าวขึ้นยุ้งแล้ว งานเ็นขวัญข้าวหรือ กุขวัญข้าว เพ็ญเดือนสามทำบุญข้าวจีตอนเย็นทำมาฆบูชา ลงขันฝ่ายหาหัวฟืน (ไม้เชื้อเพลิงถ้าไม้ไผ่ตายแล้ว กิ่งไม้แห้ง-ฟืน)ตามประเพณีหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวใส่ยุ้งแล้ว มีการทำบุญเช่นสรวงบูชาเจ้าที่นา ซึ่งชาวอีสานเรียกว่าตาแฮก และทำบุญแผ่ส่วนกุศลให้ผีปู่ตายาย อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยการทำข้าวจี (ข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนสอดใส่น้ำตาลหรือน้ำอ้อยชุบไข่ปิ้งจนเหลือง) นำไปถวายพระพร้อมอาหารคาวหวานอื่นๆ

4. เดือนสี่ บุญพระเวส

(อ่านออกเสียงพระ-เวด) มีงานบุญพระเวส (ฟังเทศน์มหาชาติ) แห่งพระอุปัฏฐังศาลเพียงตา ทำบุญแจกข้าวอุทิศให้ผู้ตาย (บุญเปตพลี) ประเพณีเทศน์มหาชาติเหมือนกับประเพณีภาคอื่นๆด้วยเป็นงานบุญทางพุทธศาสนาที่ถือปฏิบัติทำบุญถวายภัตตาหารแล้วตอนบ่ายฟังเทศน์ เรื่องเวสสันดรชาดกตามประเพณีวัดติดต่อกัน2-3วันแล้วแต่กำหนดในช่วงที่จัดงานมีการแห่พระอุปัฏฐังเพื่อขอให้ฝนตกด้วย

5. เดือนห้า บุญสงกรานต์

หรือเทศกาลสงกรานต์ ชาวอีสานเรียกกันว่า สังขานต์ ตามประเพณีจัดงานสงกรานต์นั้น บางแห่งจัดกัน 3 วัน บางแห่ง 7 วัน แล้วแต่กำหนดมีการทำบุญถวายภัตตาหารคาวหวาน หรือถวายจังหันเช้า-เพล ตลอดเทศกาล ตอนบ่ายมีสงกรานต์พระ รดน้ำผู้ใหญ่ผู้เฒ่าก่อเจดีย์ทราย

6. เดือนหก บุญบั้งไฟ

บางแห่งเรียก บุญวิสาขบูชา มีงานบุญบั้งไฟ (บุญขอฝน) บุญวิสาขบูชา วันเพ็ญเดือนหกเกือบตลอดเดือนหกนี้ ชาวอีสานจัดงานบุญบั้งไฟ จัดวันใดแล้วแต่คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดถือเป็นการทำบุญบูชาแถน (เทวดา) เพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลและความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารในปีต่อไปครั้งวันเพ็ญหก เป็นงานบุญวิสาขบูชาประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา มีการทำบุญฟังเทศน์และเวียนเทียนเพื่อผลแห่งอันสงสันภาพหน้า

7. เดือนเจ็ด บุญข้าฮะ

มีพิธีเลี้ยงตาแฮก ปูตา หลักเมือง งานบุญเบิกบ้านเบิกเมือง งานเข้านาเคเพื่อบวชนาคคติความเชื่อหลังจากหว่านข้าวกล้าดำนาเสร็จ มีการทำพิธีเช่นสรวงเจ้าที่นา เพื่อความเป็นสิริมงคลให้ข้าวกล้าในนางอกงาม บ้านที่กุลบุตรมีงานอุปสมบททดแทนบุญคุณบิดามารดา และเตรียมเข้ากรรมในพรรษา

8. เดือนแปด งานบุญเข้าพรรษา

มีพิธีหล่อเทียนพรรษางานบุญเทศกาลเข้าพรรษา แต่ละหมู่บ้านช่วยกันหล่อเทียนพรรษา ประดับให้สวยงาม จัดขบวนแห่เพื่อนำไปถวายเป็นพุทธบูชา มีการทำบุญถวายภัตตาหาร เครื่องไทยทานและผ้าอาบน้ำฝนเพื่อพระสงฆ์จะได้นำไปใช้ตลอดเทศกาลเข้าพรรษา

9. เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน

จัดงานวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 นับแต่เช้ามีด ชาวบ้านจัดอาหารคาวหวาน หมากพลูบุหรี่ใส่กระทงเล็ก ๆ นำไปวางไว้ตามลานบ้าน ใต้ต้นไม้ ข้างพระอุโบสถ เพื่อเป็นการให้ทานแก่เปรตหรือวิญญาณที่ตกทุกข์ได้ยากตอนสายมีการทำบุญที่วัด ฟังเทศน์เป็นอันสงส์

10. เดือนสิบ บุญข้าวสาก

ข้าวสากหมายถึงการกวณกระยาสารท คล้ายงานบุญสลากภัตในภาคกลาง จัดงานวันเพ็ญเดือน 10 นำสำหรับคาวหวานพร้อมกับข้าวสาก(กระยาสารท) ไปทำบุญที่วัดถวายผ้าอาบน้ำฝนและเครื่องไทยทาน แต่ก่อนที่จะถวายนั่นจะทำสลากติดไว้ พระสงฆ์องค์ใดจับสลากใดได้รับถวายจากเจ้าของสำหรับนั้น ตอนบ่ายฟังเทศน์เป็นอันสงส์

11. เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา

มีพิธีถวายผ้าห่มหนาวในวันเพ็ญ มีงานบุญตักบาตรเทโว พิธีกวนข้าวทิพย์ พิธีลอยเรือไฟนับเป็นช่วงที่จัดงานใหญ่กันเกือบตลอดเดือน นับแต่วันเพ็ญ มีการถวายผ้าห่มหนาวแต่พระพุทธรูปพระสงฆ์วันแรม 1 ค่ำ งานบุญตักบาตรเทโว ตอนเย็นวันขึ้น 14 ค่ำ มีพิธีกวนข้าวทิพย์ มีงานช่วงเฮือ (แข่งเรือ) ในวันเพ็ญมีงานแห่ปราสาทผึ้ง พิธีลอยเฮือไฟ (ไหลเรือไฟ) เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา มีทั้งงานบุญกุศลและสนุกสนานรื่นเริง

12. เดือนสิบสอง บุญกฐิน

ทำบุญข้าวเมาพิธีถวายกฐินเมื่อถึงวันเพ็ญจัดทำข้าวเมา(ข้าวใหม่)นำไปถวายพระ พร้อมสำหรับคาวหวานขึ้นตอนบ่ายฟังเทศน์เป็นอันสงส์จัด พิธีทอดกฐินตามวัดที่!!จองกฐินไว้ งานบุญใน ฮีตสิบสองนั้นตามหมู่ที่เครื่องประเพณียังคงจัดกันอย่างครบถ้วนบางแห่งจัดเฉพาะงานบุญใหญ่ๆตามแต่คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันจัด บางแห่งเป็นงานใหญ่ประจำปี งานบุญแห่เทียนพรรษา ชาวจังหวัดอุบลฯจัดเป็นงานใหญ่ทุกปีงานลอยเฮือไฟ ชาวจังหวัดนครพนมจัดเป็นงานใหญ่ประจำปี และงานแห่ปราสาทผึ้งชาวเมืองสกลนคร จัดเป็นงานใหญ่ประจำปี เป็นต้น ปัจจุบันนี้มีการฟื้นฟูการจัดงานฮีตสิบสองเป็นงานใหญ่ๆเพื่อการอนุรักษ์สืบทอดทางวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่จังหวัดด้วย

คองสิบสี่

สำหรับคองสิบสี่ ตามคติการถือปฏิบัติของชาวอีสานนั้น ถือเป็นหลักธรรมในการครองบ้านครองเรือนที่ควรปฏิบัติ ซึ่งหากใครที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแล้วนับเป็นบุคคลอยู่ในศีลในธรรมเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไปหลักปฏิบัติ 14 ข้อ หรือ 14 ประการ ได้แก่

1. หูเมือง เป็นราชทูตต่างหน้าแทนบ้านเมือง หมายถึง เป็นบุคคลที่พูดจาไพเราะอ่อนหวาน พูดจริง
2. ตาเมือง เป็นนักปราชญ์ มีความรอบรู้ในวิชาการบ้านเมือง รู้หลักธรรม
3. แก่นเมือง เป็นผู้ทรงคุณธรรม ยุติธรรม
4. ประตุมือง เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ศัตราวุธยุทธโธปกรณ์
5. รากเมือง เป็นผู้รอบรู้ในด้านโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์
6. เหน้าเมือง เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์
7. ขางเมือง เป็นผู้ชำนาญในการออกแบบ ชำนาญในการศึก
8. ชื่อเมือง เป็นผู้มั่งคั่งเป็นนักปราชญ์ผู้กล้าหาญ
9. แปเมือง เป็นผู้มั่งคั่งมีศีลธรรมอันดี ตัดสินคดีความเที่ยงธรรม
10. เขตเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่พิทักษ์เขตเมือง รักษาเขตแดนบ้านเมือง
11. ใจเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองที่ดี
12. ค่าเมือง เป็นผู้พิทักษ์รักษาให้เมืองมีค่า มีเงินทอง ติดต่อกำขาย
13. สติเมือง เป็นผู้รู้จักการรักษาพยาบาล หมอยา
14. เมฆหมอกเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่ประดุจเทพอารักษ์พิทักษ์เมืองเป็นหลักเมืองการถือคองสิบสี่ประการนี้นับเป็นการรักษาบ้านครองเรือนมีศีลธรรม มีทศพิธราชธรรม